

Віра М.Б.

Методичні рекомендації

з дисципліни

«Економіка та фінанси підприємства»

для студентів спеціальності
073 «Менеджмент»

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

Віра М.Б.

**Методичні рекомендації
з дисципліни
«Економіка та фінанси підприємства»
для студентів спеціальності
073 «Менеджмент»**

Ніжин – 2025

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Протокол №7 від 23.12.2025 р.

Рецензенти:

Городецька М.О. – кандидат економічних наук, доцент
Фетісов В.С. – кандидат економічних наук, доцент

Віра М.Б.

В 52 Методичні рекомендації з дисципліни «Економіка та фінанси підприємства» для студентів спеціальності 073 «Менеджмент». – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2025. – 46 с.

Посібник покликаний допомогти студентам спеціальності 073 «Менеджмент» сформуванню цілісного уявлення про економічну природу підприємства, принципи його діяльності, особливості фінансового забезпечення, інвестиційної політики, організації виробництва та управління персоналом. Він поєднує сучасну теоретичну базу з прикладними інструментами, що сприяє розвитку управлінського мислення, здатності до аналітики та прийняття ефективних рішень.

Особливістю посібника є його практична спрямованість: значна частина навчального матеріалу представлена у формі практичних завдань, кейсів, тестів, міні-досліджень та дискусій, що стимулюють активне залучення студентів до навчального процесу. Реальні приклади з української економіки, завдання з урахуванням сучасних умов (зокрема викликів воєнного часу), а також теми для творчих проєктів дозволяють наблизити академічне навчання до практики управління підприємствами.

Навчальний посібник орієнтований як на аудиторну, так і на самостійну роботу студентів. Він стане ефективним інструментом як для самостійного опрацювання тем, так і для колективного обговорення, застосування отриманих знань до вирішення прикладних управлінських задач. Посібник також сприятиме підвищенню професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері менеджменту, здатних діяти в умовах невизначеності, трансформації економічного середовища та високої конкуренції.

ЗМІСТ

1. Змістова частина курсу «Економіка та фінанси підприємства»	4
<i>Теми лекцій</i>	9
<i>Теми практичних занять</i>	10
<i>Самостійна робота</i>	10
2. Теми для творчих досліджень.....	11
3. Теми для економічних дискусій	13
4. Практична частина та тестування (20 годин)	14
5. Рекомендовані джерела інформації	46

1. Змістова частина курсу «Економіка та фінанси підприємства»

Метою викладання навчальної дисципліни «Економіка та фінанси підприємства» є формування здатностей самостійно мислити, приймати управлінські рішення, виконувати комплексні економічні розрахунки для ефективного здійснення господарської діяльності на рівні підприємств. Основними завданнями вивчення дисципліни «Економіка та фінанси підприємства» є вивчення господарських процесів, що відбуваються у виробничо-комерційних системах підприємств; закріплення комплексу економічних знань і засвоєння досягнень теорії та практики управління підприємствами.

Модуль 1. Підприємство в сучасній системі господарювання

Тема 1.1. Теорії підприємств і основи підприємництва

Підприємство як економічний суб'єкт. Поняття підприємства як організаційно відокремленої та економічно самостійної первинної ланки виробничої сфери. Еволюція теорій економіки підприємства. Сучасні наукові спрямування економіки підприємства. Соціологічний, технічний, правовий та економічний підходи до дослідження підприємства. Новітні концепції дослідження економіки підприємства. Сучасні принципи діяльності підприємства, їх підпорядкованість і взаємозв'язок. Підприємництво як сучасна форма господарювання. Підприємництво як особливий вид діяльності, стиль і тип господарської поведінки. Функції підприємницької діяльності. Сучасне визначення підприємництва. Суб'єкти та об'єкти підприємництва. Принципи здійснення, форми і моделі підприємницької діяльності. Типи професійної підприємницької діяльності та їх особливості. Мале підприємництво в ринковій економіці.

Тема 1.2. Види підприємств, їх організаційно-правові форми

Правові основи функціонування підприємств. Юридичні аспекти, що слугують законодавчою базою функціонування підприємства (організації) та об'єднання підприємств. Господарський кодекс України: суб'єкти господарювання, їх майно, зобов'язання та відповідальність. Організаційно-правові форми підприємства. Виокремлення підприємств за окремими ознаками: залежно від форм власності (приватне, колективне, комунальне, державне, зі змішаною формою власності, іноземні інші види), залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду (унітарні та корпоративні); за правовим статусом і формою господарювання (одноосібні, кооперативні, господарські товариства, орендні). Головні види та напрями діяльності підприємств. Види: звичайна (операційна та фінансова) та надзвичайна діяльність.

Тема 1.3. Зовнішнє середовище господарювання підприємств

Вплив зовнішнього середовища на діяльність підприємств. Характеристика суб'єктів мікросередовища (постачальники ресурсів, посередники, конкуренти та інші). Макросередовище господарювання та його основні чинники. Загальні тенденції світового та регіонального соціально-економічного розвитку та перспективи участі України у міжнародних організаціях (СНД, СЕП, ЄС, ВТО). Ринкове середовище господарювання організацій. Складові елементи ринкової інфраструктури. Загальні принципи та етичні норми поведінки господарюючих суб'єктів на ринку.

Тема 1.4. Структура та управління підприємством

Поняття і сутність системи управління підприємством. Сучасні принципи управління. Функції управління підприємством. Методи управління підприємством. Організаційні структури управління підприємством: ієрархічні та адаптивні. Класифікація видів організаційних структур управління. Переваги та недоліки різних видів організаційних структур управління. Особливості корпоративного управління.

Тема 1.5. Ринок і продукція. Поняття ринку.

Функції ринку: ціноутворююча посередницька, регулююча, реалізуюча, економічна, інтегруюча, інформаційна, стимулююча, контролююча. Характеристика та параметри різних форм і типів ринків. Чотирьохпозиційний підхід до загальної структуризації ринків: з позицій або суб'єктного складу, продуктово-ресурсного наповнення, елементно-технологічних зв'язків і територіально-просторової організації. Сучасний ринок продукції (послуг). Конкуренція: поняття, форми, методи. Конкурентні переваги суб'єктів господарювання. Предметна і функціональна конкуренція. Фактори які впливають на конкурентну боротьбу. Принципи та поведінки суб'єктів господарювання на ринку. Еластичність реакції підприємств на дії конкурента, особливості поведінки виробника продукції в залежності від сили конкуренції. Суть та система забезпечення принципу соціального партнерства та свободи підприємництва.

Тема 1.6. Планування діяльності підприємства

Сутність планування діяльності підприємства, його принципи і методи. Система планів підприємства. Бізнес-план підприємства, його зміст, методика розробки його окремих розділів. Сутність прогнозування діяльності підприємства: цілі, ознаки, принципи. Методи прогнозування: екстраполяція, інтерполяція, експертний, нормативний, пошуковий.

Модуль 2. Ресурсне забезпечення діяльності підприємства

Тема 2.1. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці

Поняття персоналу підприємства. Категорії персоналу підприємств (керівники, спеціалісти, службовці, робітники). Поділ персоналу за професіями, спеціальностями і кваліфікацією. Особливості структури персоналу підприємств та організацій різних типів, розмірів і форм власності. Кадрова політика підприємства. Продуктивність праці як економічна категорія. Показники рівня продуктивності праці. Динаміка і резерви підвищення продуктивності праці на підприємствах різних галузей економіки України за сучасних умов господарювання. Поняття оплати праці. Основна заробітна плата і додаткова оплата праці. Основні функції заробітної плати (відтворювальна, стимулююча, регулююча, соціальна) та їх реалізація. Механізм державного регулювання оплати праці та соціального захисту. Договірне регулювання оплати праці найманого персоналу шляхом укладання різнорівневих тарифних угод. Основи організації оплати праці на підприємствах (в організаціях). Тарифно-посадова система (тарифно-кваліфікаційні довідки; кваліфікаційні довідники посад керівників, спеціалістів і службовців; тарифні сітки; схеми посадових окладів або єдина тарифна сітка). Форми і системи оплати праці робітників.

Тема 2.2. Капітал підприємства і виробничі фонди ***Поняття капіталу*** підприємства. Види та функції капіталу. Виробничі фонди підприємства: основні та оборотні. Оцінка, класифікація і структура основних фондів. Поліпшення основних фондів. Знос та амортизація основних фондів. Показники використання основних фондів підприємства. Склад, структура й нормування оборотних фондів підприємства. Основні напрями поліпшення використання оборотних фондів.

Тема 2.3. Інвестиційні ресурси підприємства ***Економічна сутність інвестицій та їх структури.***

Класифікація інвестицій за об'єктом вкладення капіталу, за характером участі в інвестиційному процесі, за формами власності, за регіональною ознакою, за періодом інвестування. Класифікація інвесторів за напрямами основної діяльності, за цілями інвестування, за належністю до резидентів. Основні поняття інвестиційної діяльності, її об'єкти та суб'єкти. Інвестиційна діяльність у спеціальних (вільних) економічних зонах та територіях пріоритетного розвитку. Оцінка економічної ефективності виробничих інвестицій.

Тема 2.4. Інноваційна діяльність ***Поняття і змістова характеристика інновацій та інноваційної діяльності.***

Фінансова підтримка інноваційної діяльності. Загальна характеристика інноваційних процесів. Види інноваційних процесів: технічні, організаційні, економічні, соціальні, юридичні. Сутнісне тлумачення науково-технічного прогресу (НТП). Більш доскональні й нові технології, матеріали та енергія, засоби праці й кінцева продукція як усталені загальні напрями НТП. Пріоритетні напрями НТП: прогресивні базові технології; синтетичні, композиційні і надчисті матеріали;

ядерна та інші нетрадиційні види енергії; робототехнічні комплекси та гнучкі автоматизовані системи; комплексна автоматизація та комп'ютеризація виробництва і процесів управління. Організаційний прогрес (ОП) як узагальнене явище використання організаційних, економічних, соціальних і юридичних нововведень. Особливості ОП, що відрізняють його від НТП. Об'єкти: організація виробництва і праці, окремі елементи економічного механізму господарювання (підприємства), соціальні та правові. Економічна ефективність технічних та організаційних нововведень.

Тема 2.5. Техніко-технологічна база та виробнича потужність підприємства

Поняття та характеристика техніко-технологічної бази виробництва. Змістова характеристика і форми технічного розвитку підприємства (технічне переозброєння: модернізація, капітальний ремонт і заміна діючого устаткування). Організаційно-економічне управління технічним розвитком підприємства, його передбачуваність, етапність і послідовність. Поняття, види і чинники формування виробничої потужності. Механізм розрахунку виробничої потужності підприємства та визначення рівня її використання. Визначення максимально можливого випуску продукції за наявної потужності.

Тема 2.6. Організація виробництва і забезпечення якості продукції

Організація виробництва як форма забезпечення ефективної діяльності підприємства. Формування та структура виробничого процесу. Основні принципи організації виробничого процесу. Організаційні типи виробництва та їх характеристика. Виробничий цикл, його характеристика та структура. Методи організації виробництва. Якість та конкурентоспроможність продукції. Стандартизація та сертифікація продукції. Державна політика у сфері управління якістю продукції.

Модуль 3. Ефективність діяльності підприємства і забезпечення його розвитку

Тема 3.1. Витрати на виробництво та реалізацію продукції

Витрати як процес формування і використання ресурсів. Класифікація витрат та їх класифікація. Групування витрат за економічними елементами. Витрати виробничої собівартості продукції (робіт, послуг). Собівартість продукції на різних етапах операційного циклу: незавершеного виробництва, товарної і реалізованої продукції. Витрати, що не входять до собівартості реалізованої продукції.

Тема 3.2. Фінансово-економічні результати діяльності підприємства

Загальна характеристика фінансової діяльності підприємства (організації). Джерела формування доходу і прибутку підприємства. Фінансова звітність підприємства: баланс, звіт про фінансові результати, звіт про власний капітал, звіт про рух грошових коштів. Накопичення обліково-звітної інформації для аналізу фінансово-економічних результатів підприємства. Планування прибутковості підприємства. Ефективність діяльності підприємства.

Тема 3.3. Розвиток підприємств: сучасні моделі, трансформація та реструктуризація

Сутнісна характеристика, роль і значення розвитку підприємства. Підходи до вивчення розвитку підприємств: вітчизняний і зарубіжний досвід. Видова класифікація процесів розвитку: за масштабом змін у соціально-економічній системі підприємства, за якістю змін; залежно від об'єкту змін; залежно від характеру змін; залежно від динаміки змін; залежно від рівня невизначеності процесів; залежно від основи змін; залежно від можливості управління змінами; залежно від корпоративної стратегії та інше. Еволюційна та революційна концепції розвитку підприємств. Сучасні моделі розвитку підприємств. Основні моделі розвитку підприємства МакКінсі: оборонна модель, модель "втрата права на розвиток", модель "бізнес видихається", модель "захоплення винахідництвом майбутнього", модель "генерування ідей при відсутності нового бізнесу", модель "неспроможність реалізувати потенціал" та інші. Особливості управління підприємством за кожною моделлю розвитку. Основні кризові прояви, що супроводжують розвиток підприємства на різних фазах, горизонтах і моделях. Об'єктивна необхідність і стратегія структурної перебудови економіки та її базових галузей. Сутнісна характеристика та організаційні форми трансформації підприємств: реструктуризація, санація, злиття, поглинання, диверсифікація, перепрофілювання, реформування (зміна форм власності), конверсія. Практика здійснення та ефективність трансформації і реструктуризації суб'єктів господарювання. Розробка і реалізація програми (бізнес-проекту) трансформації різних організаційних утворень. Конверсія, диверсифікація та розукрупнення виробництва як дійові форми реструктуризації суб'єктів господарювання. Злиття, поглинання в процесах формування нових організаційних утворень. Економічне обґрунтування створення холдингів, ПФГ, асоціацій, концернів, корпорацій в окремих галузях народного господарства України.

Тема 3.4. Економічна безпека та антикризова діяльність

Сучасне розуміння економічної безпеки підприємств, та її місце і роль в системі управління підприємством. Сутність, недоліки та переваги інформаційною, зовнішнього та ресурсно-функціонального підходу до вивчення економічної безпеки підприємств та організацій. Методичні підходи до конструювання аналітичних показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства. Методичні принципи та вимоги до конструювання показників економічної безпеки підприємства. Витратні, результатні та порівняльні підходи до конструювання аналітичних показників економічної безпеки підприємства. Формування системи ключових копії рольних індикаторів оперативного та стратегічного моніторингу. Методи моніторингу економічної безпеки підприємства: метод "побічного продукту"; "нульовий метод"; метод "ключових індикаторів"; метод "тотального вивчення". Активні та пасивні методи забезпечення економічної безпеки підприємства. Конкурентна розвідка сучасних підприємств та способи захисту комерційних інтересів. Чотири способи вирішення проблем забезпечення економічної безпеки підприємства. Фіктивна та тіньова підприємницька діяльність як загроза економічній безпеці підприємства. Сучасні способи та моделі управління корпоративними правами власності. Основні технології поглинання підприємств. Банкрутство підприємств (організацій) як

економічне явище. Сутнісна характеристика банкрутства підприємства (організації). Симптоми прояву банкрутства суб'єкта господарювання. Імовірні зони ризику банкрутства. Методики оцінки "ймовірності банкрутства підприємства". Реакція господарюючого суб'єкта на настання кризового фінансово-економічного стану. Процедура офіційного порушення справи про визнання банкрутом того чи іншого підприємства (організації). Основні положення Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом". Організаційно-економічні заходи і допустима тривалість процесу ліквідації підприємства (організації)-банкрута.

Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<i>Тема 1.1. Теорії підприємств і основи підприємництва</i>	2
2	<i>Тема 1.2. Види підприємств, їх організаційно-правові форми</i>	2
3	<i>Тема 1.3. Зовнішнє середовище господарювання підприємств</i>	2
4	<i>Тема 1.4. Структура та управління підприємством</i>	1
5	<i>Тема 1.5. Ринок і продукція. Поняття ринку.</i>	1
6	<i>Тема 1.6. Планування діяльності підприємства</i>	1
7	<i>Тема 2.1. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці</i>	2
8	<i>Тема 2.2. Капітал підприємства і виробничі фонди Поняття капіталу</i>	1
9	<i>Тема 2.3. Інвестиційні ресурси підприємства Економічна сутність інвестицій та їх структури.</i>	1
10	<i>Тема 2.4. Інноваційна діяльність Поняття і змістова характеристика інновацій та інноваційної діяльності.</i>	2
11	<i>Тема 2.5. Техніко-технологічна база та виробнича потужність підприємства</i>	1
12	<i>Тема 2.6. Організація виробництва і забезпечення якості продукції</i>	2
13	<i>Розвиток підприємств: сучасні моделі, трансформація та реструктуризація</i>	2
	Разом	20

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<i>Тема 1.1. Теорії підприємств і основи підприємництва</i>	2
2	<i>Тема 1.2. Види підприємств, їх організаційно-правові форми</i>	2
3	<i>Тема 1.3. Зовнішнє середовище господарювання підприємств</i>	2
4	<i>Тема 1.4. Структура та управління підприємством</i>	2
5	<i>Тема 1.5. Ринок і продукція. Поняття ринку.</i>	2
6	<i>Тема 2.1. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці</i>	2
7	<i>Тема 2.2. Капітал підприємства і виробничі фонди Поняття капіталу</i>	2
8	<i>Тема 2.3. Інвестиційні ресурси підприємства Економічна сутність інвестицій та їх структура.</i>	2
9	<i>Тема 2.4. Інноваційна діяльність Поняття і змістова характеристика інновацій. Техніко-технологічна база та виробнича потужність підприємства</i>	2
10	<i>Тема 2.5. Організація виробництва і забезпечення якості продукції</i>	2
	Разом	20

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<i>Структура та управління підприємством</i>	10
2	<i>Ринок і продукція. Поняття ринку.</i>	20
3	<i>Планування діяльності підприємства</i>	10
4	<i>Витрати на виробництво та реалізацію продукції</i>	10
5	<i>Фінансово-економічні результати діяльності підприємства</i>	10
6	<i>Економічна безпека та антикризова діяльність</i>	20
	Разом	80

2. Теми для творчих досліджень:

1. Аналіз факторів фінансової стабільності українських підприємств у період економічних реформ
2. Оцінка ефективності використання капіталу в українських малих і середніх підприємствах
3. Вплив фінансового менеджменту на конкурентоспроможність українського бізнесу у глобальній економіці
4. Стратегії управління ризиками у фінансах українських підприємств у контексті військово-економічної ситуації
5. Аналіз фінансових коефіцієнтів та показників зростання українських корпорацій за останні п'ять років
6. Порівняльний аналіз фінансового стану державних та приватних підприємств України
7. Значення бюджетування у фінансовому плануванні та розвитку українських підприємств
8. Вплив зовнішніх економічних чинників (міжнародна торгівля, світові ціни на енергоносії) на фінансові показники українських компаній
9. Аналіз системи внутрішнього фінансового контролю у приватних і державних підприємствах України
10. Вплив державних кредитів і грантів на інноваційний розвиток українських підприємств
11. Оцінка інвестиційних проектів у українській реальності: ризики та перспективи
12. Використання сучасних технологій (біг дата, блокчейн) у управлінні фінансами українських підприємств
13. Аналіз політики дивідендних виплат українських компаній та їх вплив на інвесторський інтерес
14. Вплив глобалізації та економічної інтеграції України (ЗЗЄ, СОТ) на фінансову стійкість підприємств
15. Стратегії фінансового зростання українських компаній без залучення зовнішніх інвестицій
16. Аналіз структур фінансування українських підприємств: роль власних і позикових ресурсів у кризові періоди

17. Вплив корпоративної соціальної відповідальності на фінансові результати українських бізнесів

18. Моделі прогнозування фінансового стану українських компаній у сучасних умовах

19. Аналіз вартості капіталу українських підприємств та її вплив на прийняття інвестиційних рішень

20. Вплив валютних коливань (гривні, долара, євро) на фінансову діяльність українських імпортерів і експортерів

21. Оцінка фінансової ліквідності українських підприємств за допомогою коефіцієнтів та моделей

22. Вплив економічних криз, зокрема 2014-2023 років, на фінансову стабільність українських компаній

23. Роль IT-рішень у автоматизації фінансового обліку українських підприємств у контексті війни та економічної нестабільності

24. Екологічна економіка та її місце у фінансовому плануванні підприємств, що працюють в Україні

25. Аналіз фінансової політики українських підприємств у період інноваційного розвитку та цифровізації

26. Вплив української податкової політики та податкових реформ на фінансові рішення бізнесу

27. Ризики та можливості управління фінансами українських підприємств у період військової агресії і економічної нестабільності

28. Оцінка підприємницької діяльності в Україні на основі аналізу фінансових коефіцієнтів і показників

29. Стратегічне інвестування українських підприємств у нові технології та ринки під час кризи

30. Аналіз кейс-стаді успішних фінансових реформ у різних регіонах України та їх вплив на бізнес-складову.

3. Теми для економічних дискусій

Тематика економічної ефективності та розвитку підприємства

1. Чи завжди максимізація прибутку є головною метою підприємства?
2. Малий бізнес проти великого: хто є драйвером економіки України?
3. Інвестиції в інновації: витрати чи стратегічна необхідність для підприємства?
4. Автоматизація виробництва: загроза зайнятості чи шанс на розвиток?
5. Чи потрібно державі фінансово підтримувати збиткові підприємства?

Тематика управління ресурсами та виробництвом

6. Що важливіше для підприємства: людський капітал чи матеріальні ресурси?
7. Аутсорсинг як засіб оптимізації витрат: за чи проти?
8. Яка модель організації виробництва більш ефективна: лінійна чи гнучка?
9. Чи повинно підприємство орієнтуватися більше на прибуток чи на сталий розвиток?

Тематика ринку, конкуренції та стратегій

10. Монополія vs конкуренція: яка ринкова структура ефективніша для економіки підприємства?
11. Чи повинен бізнес брати на себе соціальну відповідальність, навіть якщо це зменшує прибуток?
12. Знижки та акції: стимул продажу чи ознака неефективного маркетингу?

Сучасні виклики та зміни у бізнес-середовищі

13. Війна та бізнес: як адаптувати підприємство до надзвичайних умов?
14. Зелена економіка: тренд чи реальний економічний шанс для підприємств?
15. Чи зможуть штучний інтелект і Big Data замінити класичний економічний аналіз у підприємстві?

4. Практична частина та тестування (20 годин)

Практичне заняття 1: Тема 1.1. Теорії підприємств і основи підприємництва

Кількість годин: 2

Орієнтовний план заняття:

1. Вивчення основних теорій виникнення підприємств (технократична, інституційна, ресурсна, підприємницька).
2. Розгляд понять "підприємство" та "підприємництво", їх відмінностей і взаємозв'язку.
3. Класифікація підприємств за формами власності, масштабом і видами діяльності.
4. Визначення ключових якостей підприємця та факторів успіху підприємницької діяльності.
5. **Аналіз кейсів і проходження тесту** для перевірки засвоєних знань.

Хід роботи

Міні-кейс 1:

Двоє студентів – **Марина і Дмитро** – планують відкрити власну справу в місті **Чернігів**. Вони мають ідею створити **кав'ярню з еко-дизайном**, де, окрім напоїв, продаватимуть **авторські смаколики ручної роботи**.

Вони прагнуть вести бізнес **прозоро, відповідально** і з **мінімальним стартовим капіталом**. Марина – майбутній менеджер, Дмитро – бариста з досвідом роботи.

Вони звертаються до вас – **майбутнього фахівця з економіки підприємства** – по допомогу в обґрунтуванні ключових управлінських рішень.

Завдання до кейсу:

1. Оберіть **організаційно-правову форму підприємництва**, яка найкраще підходить цій команді. Обґрунтуйте вибір.
2. Проаналізуйте, **які функції підприємництва** буде виконувати кожен з учасників (Марина і Дмитро).

3. Складіть перелік **основних суб'єктів і об'єктів підприємницької діяльності** у цьому кейсі.
4. Застосуйте одну з **теорій підприємства** (наприклад, неокласичну, еволюційну чи інституціональну) до аналізу старту їхнього бізнесу.
5. Опишіть **три можливі ризики**, з якими може зіткнутися команда, та запропонуйте **шляхи їх уникнення**.

Форма виконання:

- Письмовий аналіз (**1–2 сторінки**)
- Презентація кейсу (**до 5 слайдів**) – за бажанням
- Робота в **міні-групах (2–3 студенти)** – для аудиторної роботи

Очікувані результати:

- Вміння **застосовувати теоретичні знання** до реальних ситуацій
- Навички **обґрунтування підприємницьких рішень**
- **Формування управлінського мислення** студента.

Міні-кейс 2:

Марія, випускниця університету, хоче започаткувати власний бізнес – маленьку кав'ярню в своєму місті. Вона має базове уявлення про підприємництво, але не знає, яку організаційну форму бізнесу обрати та яку теорію підприємства застосувати, щоб успішно стартувати й розвиватися.

Вона розглядає три варіанти організації бізнесу:

1. **Індивідуальне підприємництво** – повний контроль, але і повна відповідальність.
2. **Партнерство** – розподіл обов'язків і ризиків, але складність в управлінні.
3. **Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ)** – юридична особа з обмеженою відповідальністю, але більша бюрократія.

Завдання до кейсу:

1. Ознайомтесь із ключовими теоріями підприємств (класична, поведінкова, інституційна, ресурсна) і поясніть, як кожна з них могла б вплинути на вибір Марією організаційної форми бізнесу.
2. Обґрунтуйте, який тип підприємства Марії найбільше підходить з огляду на теорії підприємства і особливості малого бізнесу.

3. Складіть план дій для Марії на перші 6 місяців запуску бізнесу з урахуванням принципів підприємництва (аналіз ринку, планування, фінанси, маркетинг).
4. Обговоріть можливі ризики й переваги вибраної форми бізнесу.

Форма виконання:

- Письмовий аналіз (1–2 сторінки)
- Презентація кейсу (до 5 слайдів) – за бажанням
- Робота в міні-групах (2–3 студенти) – для аудиторної роботи

Очікувані результати:

- Вміння застосовувати теоретичні знання до реальних ситуацій
- Навички обґрунтування підприємницьких рішень
- Формування управлінського мислення студента.

Тест до теми 1.1 "Теорії підприємств і основи підприємництва"

Форма: 3 вибором однієї правильної відповіді

Оцінювання: 1 бал за правильну відповідь

1. Що з наведеного найточніше характеризує підприємство як економічного суб'єкта?

- а) Громадська організація
- б) Фізична особа без прибутку
- в) Організаційно відокремлена, економічно самостійна одиниця, що виробляє товари чи послуги
- г) Заклад освіти

2. Яка з наведених функцій НЕ належить до підприємницької діяльності?

- а) Інноваційна
- б) Ризикова
- в) Політична
- г) Організаційна

3. Яка теорія підприємства розглядає фірму як “чорну скриньку” з максимізацією прибутку?

- а) Інституціональна
- б) Неокласична
- в) Поведінкова
- г) Когнітивна

4. Хто з наведених осіб вважається суб’єктом підприємницької діяльності?

- а) Учень 8 класу
- б) Пенсіонер без доходу
- в) Фізична або юридична особа, зареєстрована у встановленому порядку
- г) Керівник бібліотеки

5. Яке твердження про підприємництво є правильним?

- а) Це виключно діяльність державних органів
- б) Це діяльність, що не пов’язана з ризиком
- в) Це самостійна ініціативна діяльність, спрямована на отримання прибутку
- г) Це форма благодійності

6. Який тип підприємництва передбачає діяльність у сфері торгівлі?

- а) Виробниче
- б) Фінансове
- в) Комерційне
- г) Страхове

7. Основною метою підприємства у ринковій економіці є:

- а) Найм більше працівників
- б) Мінімізація податків
- в) Отримання прибутку
- г) Отримання субсидій

8. Що таке мале підприємництво?

- а) Державна форма власності
- б) Велика корпорація
- в) Підприємництво, що здійснюється у малих формах організації з обмеженим персоналом
- г) Форма благодійної діяльності

9. Яке з тверджень відображає перевагу підприємництва як типу господарської поведінки?

- а) Постійна залежність від держави
- б) Готовність до ризику і прийняття рішень
- в) Відсутність конкуренції
- г) Неможливість отримання прибутку

10. Підприємницька діяльність в Україні регулюється:

- а) Податковим кодексом
- б) Цивільним кодексом
- в) Господарським кодексом України
- г) Адміністративним кодексом

Практичне заняття 2: Тема 1.2. Види підприємств, їх організаційно-правові форми

Кількість годин: 2

Орієнтовний план заняття:

1. Ознайомлення з класифікацією підприємств за видами діяльності, масштабом, формою власності.
2. Вивчення основних організаційно-правових форм підприємств (ПП, ТОВ, АТ, державні, комунальні тощо).
3. Порівняння правового статусу, відповідальності та управлінських особливостей різних форм підприємств.
4. Самостійне визначення оптимальної форми підприємства для запропонованої бізнес-ідеї.
5. **Аналіз кейсів і проходження тесту** на засвоєння теми.

Хід роботи

Міні-кейс 1:

Вибір організаційно-правової форми для стартапу ІТ-компанії

Троє друзів планують відкрити ІТ-компанію, яка буде розробляти мобільні додатки. У них різні навички: один – програміст, другий – маркетолог, третій – фінансист. Вони хочуть запустити бізнес швидко, залучити інвестиції та мінімізувати особисті ризики.

Завдання до кейсу:

1. Розгляньте можливі організаційно-правові форми для цього бізнесу (ФОП, партнерство, ТОВ, акціонерне товариство).
2. Проаналізуйте переваги та недоліки кожної форми з урахуванням мети команди.
3. Запропонуйте оптимальну форму і аргументуйте свій вибір.
4. Обговоріть, як обрана форма вплине на управління, розподіл прибутку і відповідальність.

Міні-кейс 2:

Розширення сімейного бізнесу – від приватного підприємця до ТОВ

Сімейний бізнес, який працює вже 5 років як приватний підприємець (ФОП), вирішив розширити виробництво та найняти додаткових працівників. Власник хоче зменшити особисту відповідальність і формалізувати структуру управління.

Завдання до кейсу:

1. Оцініть, чи доцільно змінити організаційно-правову форму з ФОП на іншу (наприклад, ТОВ).
2. Проаналізуйте плюси та мінуси такого переходу з юридичної, фінансової та управлінської точок зору.
3. Складіть покроковий план реорганізації бізнесу у нову форму.
4. Обговоріть, які зміни у відповідальності та оподаткуванні чекатимуть підприємця після переходу.

Тест до теми 1.2 " Види підприємств, їх організаційно-правові форми "

1. Яка організаційно-правова форма підприємства передбачає повну особисту відповідальність власника за зобов'язаннями бізнесу?

- а) Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ)
- б) Приватний підприємець (ФОП)
- в) Акціонерне товариство
- г) Публічне підприємство

2. Яка форма підприємства характеризується обмеженою відповідальністю учасників і юридичною особою?

- а) Фізична особа-підприємець (ФОП)
- б) Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ)
- в) Повне товариство
- г) Державне підприємство

3. Який вид підприємств зазвичай створюється для ведення малого бізнесу?

- а) Акціонерне товариство
- б) Приватний підприємець (ФОП)
- в) Товариство з додатковою відповідальністю
- г) Державне підприємство

4. Що з переліченого є перевагою ТОВ порівняно з ФОП?

- а) Відсутність оподаткування
- б) Обмежена відповідальність учасників
- в) Простота відкриття бізнесу
- г) Відсутність звітності

5. Яка форма підприємства передбачає наявність акцій і можливість їх продажу на біржі?

- а) Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ)
- б) Приватне підприємство
- в) Акціонерне товариство
- г) Партнерство

6. Що з наведеного відноситься до державних підприємств?

- а) Власниками є приватні особи
- б) Вони можуть бути створені тільки державою або місцевими органами влади
- в) Вони не мають юридичної особи
- г) Відповідальність учасників необмежена

7. Яка форма підприємства найкраще підходить для бізнесу з кількома партнерами, які хочуть розподілити прибуток і ризики?

- а) Приватний підприємець
- б) Партнерство
- в) Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ)
- г) Державне підприємство

8. Що таке товариство з додатковою відповідальністю?

- а) Форма підприємства, де учасники відповідають тільки в межах внесків
- б) Форма підприємства, де учасники несуть додаткову відповідальність понад внески
- в) Підприємство без юридичної особи
- г) Форма підприємства для державних структур

9. Хто несе відповідальність у повному товаристві?

- а) Лише керівник підприємства
- б) Учасники товариств не несуть відповідальності
- в) Учасники відповідають своїм майном за зобов'язаннями підприємства
- г) Відповідальність обмежена внесками

10. Яка організаційно-правова форма підприємства передбачає найпростіший порядок реєстрації та управління?

- а) Акціонерне товариство
- б) Приватний підприємець (ФОП)
- в) Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ)
- г) Партнерство.

Практичне заняття 3: Тема 1.3. Зовнішнє середовище господарювання підприємств

Кількість годин: 2

Орієнтовний план заняття:

1. Визначення структури зовнішнього середовища підприємства: макро- та мікросередовище.
2. Аналіз основних факторів впливу зовнішнього середовища (політичних, економічних, соціальних, технологічних тощо).
3. Вивчення взаємозв'язку між підприємством та суб'єктами мікросередовища (постачальники, конкуренти, споживачі, держава).
4. Проведення SWOT-аналізу умов функціонування підприємства в реальному ринковому середовищі.
5. **Аналіз кейсів і проходження тесту для перевірки розуміння теми.**

Хід роботи

Міні-кейс 1:

Вплив політичних та економічних чинників на діяльність підприємства

ТОВ "ЕкоТепло" – середнє підприємство, що займається встановленням систем енергоефективного опалення в житлових та комерційних будівлях. До 2022 року підприємство стабільно працювало в західних регіонах України, демонструючи щорічне зростання на 15%. Однак після початку повномасштабної війни зовнішнє середовище підприємства суттєво змінилося.

Нові виклики:

- Часткова мобілізація працівників.
- Порушення логістичних ланцюгів.
- Підвищення вартості імпортного обладнання через девальвацію гривні.
- Ризики перебоїв з електропостачанням.
- Програми державного субсидування на енергоефективні заходи.

У відповідь на ці виклики керівництво підприємства розглядає можливість:

1. Перенесення частини виробництва до більш безпечних регіонів.
2. Адаптації продукції до змінених умов.
3. Учасності у державних тендерах для бюджетних установ.

Завдання до кейсу:

1. Оцініть вплив макросередовища (політичного, економічного, правового) на діяльність підприємства.

2. Побудуйте PEST-аналіз для ТОВ "ЕкоТепло".
3. Які зовнішні загрози та можливості ви бачите для підприємства у поточному середовищі?
4. Запропонуйте стратегічні рішення, які допоможуть підприємству адаптуватися до нових умов.

Міні-кейс 2:

Конкурентне середовище та поведінка споживачів на ринку послуг

ПП "ФрутЛайн" – новостворене підприємство в місті Дніпро, яке спеціалізується на виготовленні та доставці натуральних фрешів та смузі. Цільова аудиторія – офісні працівники, студенти, молоді сім'ї, які надають перевагу здоровому способу життя.

На ринку вже діє декілька гравців, таких як "FreshGo", "Вітамін+" та мережеві кав'ярні, які також пропонують подібні напої. Проте попит на корисні продукти харчування зростає.

Особливості зовнішнього середовища:

- Зростання конкуренції у сфері здорового харчування.
- Підвищення цін на сировину (фрукти, овочі).
- Зміни у вподобаннях споживачів (попит на органічні продукти, сезонність).
- Активне використання соціальних мереж для просування.
- Екологічні тренди (використання паперової упаковки, мінімізація відходів).

Завдання до кейсу:

1. Проаналізуйте мікросередовище підприємства, зокрема конкурентів, постачальників, споживачів.
2. Визначте сильні та слабкі сторони підприємства у порівнянні з конкурентами.
3. Складіть SWOT-аналіз для ПП "ФрутЛайн".
4. Запропонуйте маркетингові заходи, які допоможуть підприємству зайняти свою нішу на ринку.

Тест до теми 1.3 "Зовнішнє середовище господарювання підприємств"

1. Що з наведеного відноситься до елементів макросередовища підприємства?

- А. Постачальники
- Б. Конкуренти
- В. Технологічні зміни
- Г. Споживачі

2. До мікросередовища підприємства належать:

- А. Рівень інфляції
- Б. Політична стабільність
- В. Постачальники та конкуренти
- Г. Екологічна політика держави

3. Що з переліченого є загрозою зовнішнього середовища для підприємства?

- А. Впровадження нової продукції
- Б. Зменшення податків
- В. Зростання конкуренції на ринку
- Г. Розширення виробництва

4. Який інструмент аналізу використовується для вивчення політичних, економічних, соціальних і технологічних факторів?

- А. SWOT-аналіз
- Б. PEST-аналіз
- В. GAP-аналіз
- Г. ABC-аналіз

5. До соціальних факторів зовнішнього середовища можна віднести:

- А. Зміни в законодавстві
- Б. Культурні цінності населення
- В. Курс національної валюти
- Г. Податкову політику

6. Що означає термін "зовнішнє середовище господарювання"?

- А. Внутрішні ресурси підприємства
- Б. Фактори, на які підприємство має прямий вплив
- В. Система умов, що діє за межами підприємства та впливає на його діяльність
- Г. Рівень продуктивності праці

7. Політичний фактор макросередовища включає:

- А. Конкуренцію між підприємствами
- Б. Рівень інфляції
- В. Податкову та митну політику
- Г. Моральні норми суспільства

8. Основною метою аналізу зовнішнього середовища є:

- А. Визначення обсягів виробництва
- Б. Формування кадрової політики
- В. Виявлення загроз і можливостей для підприємства
- Г. Розрахунок прибутку

9. До екологічних факторів макросередовища НЕ належить:

- А. Забруднення довкілля
- Б. Законодавство у сфері охорони природи
- В. Споживацькі вподобання
- Г. Вимоги до утилізації відходів

10. Прикладом можливості зовнішнього середовища є:

- А. Поява нових конкурентів
- Б. Підвищення цін на сировину
- В. Збільшення попиту на продукцію
- Г. Посилення регуляторного контролю

Практичне заняття 4: Тема 1.4. Структура та управління підприємством

Кількість годин: 2

Орієнтовний план заняття:

1. Ознайомлення з основними видами організаційних структур підприємств (лінійна, функціональна, матрична, дивізіональна тощо).
2. Аналіз переваг і недоліків різних типів організаційних структур для малого, середнього та великого бізнесу.
3. Розгляд системи управління підприємством: рівні управління, функції менеджменту, взаємозв'язки між підрозділами.
4. Розробка схеми організаційної структури для умовного підприємства (робота в групах).
5. **Аналіз кейсів і проходження тесту** для перевірки знань і практичного застосування теми.

Хід роботи

Міні-кейс 1:

Вибір організаційної структури підприємства

Підприємець заснував компанію "AgroTech Solutions", яка займається розробкою та впровадженням цифрових рішень для аграрного сектору (системи моніторингу урожайності, автоматизація поливу, аналітика ґрунтів тощо). На початковому етапі компанія мала просту структуру з невеликою командою: розробники, маркетолог, бухгалтер та сам керівник. У зв'язку з розширенням бізнесу, відкриттям філії у сусідньому регіоні та збільшенням кількості проєктів, постало питання про зміну організаційної структури. Керівник розглядає три варіанти:

- **Функціональна структура** (поділ за напрямками: маркетинг, розробка, продаж, обслуговування клієнтів);

- **Проектна структура** (окремі команди для кожного проєкту);
- **Матрична структура** (поєднання функціонального і проєктного підходу).

Завдання до кейсу:

1. Проаналізуйте переваги й недоліки кожного типу організаційної структури.
2. Яка структура є найдоцільнішою для швидкозростаючого інноваційного бізнесу? Аргументуйте.
3. Складіть схематичне зображення рекомендованої структури.
4. Як обрана структура вплине на систему управління, координацію дій та мотивацію працівників?

Міні-кейс 2:

Делегування повноважень у системі управління підприємством

ТОВ "Меблі Комфорт" – підприємство середнього розміру, що виготовляє корпусні меблі під замовлення. Керівник підприємства, пан Козак, бере участь у всіх управлінських процесах: затверджує макети, перевіряє постачання, координує рекламу, вирішує конфлікти в колективі. Зі зростанням обсягів виробництва керівник не встигає оперативно приймати рішення. Це спричиняє затримки в замовленнях, зниження якості обслуговування клієнтів і втрату частини ринку. Консультанти з управління рекомендують пану Козаку впровадити систему делегування повноважень. Однак керівник має сумніви щодо ефективності такої системи, бо боїться втратити контроль над бізнесом.

Завдання до кейсу:

1. Проаналізуйте наслідки централізованого управління в умовах зростання підприємства.
2. Поясніть, які управлінські функції доцільно делегувати.
3. Складіть модель розподілу відповідальності між керівником та менеджерами середньої ланки.
4. Обґрунтуйте, як делегування може підвищити ефективність управління підприємством.

Тест до теми 1.4 "Структура та управління підприємством"

1. Що таке організаційна структура підприємства?

- А. Форма власності підприємства
- Б. Система поділу праці та координації діяльності між підрозділами
- В. Спосіб фінансування підприємства
- Г. Технологічний процес виготовлення продукції

2. Який тип структури управління передбачає поділ підприємства за функціями (маркетинг, фінанси, виробництво тощо)?

- А. Лінійна
- Б. Матрична
- В. Функціональна
- Г. Проектна

3. Головною перевагою лінійної структури управління є:

- А. Гнучкість управління
- Б. Високий рівень спеціалізації
- В. Єдність керівництва і чіткість відповідальності
- Г. Складна система комунікацій

4. Що є основною функцією менеджменту?

- А. Оподаткування
- Б. Управління персоналом
- В. Прийняття управлінських рішень і досягнення цілей організації
- Г. Зберігання матеріалів

5. Який тип організаційної структури поєднує функціональні та проектні ознаки?

- А. Лінійно-функціональна
- Б. Матрична
- В. Лінійна
- Г. Дивізіональна

6. Делегування повноважень у процесі управління означає:

- А. Звільнення працівника з посади
- Б. Передачу частини обов'язків і повноважень іншим співробітникам
- В. Призначення нового керівника
- Г. Формування нової юридичної особи

7. Який рівень управління охоплює менеджерів, що безпосередньо керують працівниками?

- А. Вищий
- Б. Середній
- В. Операційний (низовий)
- Г. Стратегічний

8. До елементів організаційної структури підприємства належать:

- А. Бюджет, ціни, доходи
- Б. Виробничі потужності
- В. Посади, підрозділи, зв'язки між ними
- Г. Товар, ринок, клієнти

9. Який документ зазвичай регламентує взаємозв'язки між структурними підрозділами підприємства?

- А. Фінансовий план
- Б. Трудовий договір
- В. Організаційна структура або положення про структуру
- Г. Податковий звіт

10. У чому полягає функція контролю в системі управління?

- А. У створенні рекламних кампаній
- Б. У розподілі прибутку між власниками
- В. У перевірці виконання планів і корекції відхилень
- Г. У проведенні ринкових досліджень

Практичне заняття 5: Тема 1.5. Ринок і продукція.

Поняття ринку

Кількість годин: 2

Орієнтовний план заняття:

1. 1. Визначення сутності ринку: його функції, елементи та роль у діяльності підприємства.
2. Класифікація ринків за територіальною ознакою, видами продукції та ступенем конкуренції.
3. Аналіз взаємозв'язку між характеристиками ринку та збутом продукції підприємства.
4. Визначення типу ринку для конкретного підприємства та обґрунтування маркетингових рішень.
5. **Аналіз кейсів і проходження тесту** для закріплення знань з теми.

Хід роботи

Міні-кейс 1:

Вихід на новий ринок із новою продукцією

Молоде підприємство ТОВ "Зелений Кошик" спеціалізується на вирощуванні органічної зелені (рукола, базилік, кріп, петрушка) у теплицях. Успішно реалізувавши продукцію на локальному ринку, керівництво вирішує розширити діяльність та вийти на регіональний ринок супермаркетів і HoReCa (готелі, ресторани, кафе). Однак конкуренція на цьому ринку вже висока, а більші гравці мають усталені канали збуту, нижчі ціни та відомі бренди. Компанія "Зелений Кошик" вважає, що її основна перевага – **екологічність, якість продукції та гнучкість у співпраці з клієнтами.**

Завдання до кейсу:

1. Визначте тип ринку, на якому діє підприємство (за структурою: досконала конкуренція, монополія, олігополія, монополістична конкуренція).
2. Оцініть можливості та загрози при виході на новий сегмент ринку.
3. Запропонуйте стратегію позиціонування продукції підприємства на новому ринку.
4. Розробіть коротку маркетингову пропозицію для HoReCa-сегменту.

Міні-кейс 2:

Адаптація продукції до змін споживчого попиту

Підприємство ПрАТ "ТехноПласт" займається виробництвом пластикових контейнерів для харчових продуктів. До початку екологічної реформи в країні воно стабільно займало 40% національного ринку та успішно конкурувало за рахунок низьких цін. У 2025 році уряд вводить **обмеження на використання одноразового пластику**. Покупці (особливо великі супермаркети та виробники харчів) починають орієнтуватися на **екологічно безпечну упаковку**, виготовлену з біорозкладних матеріалів. Продажі "ТехноПласту" різко падають.

Керівництво підприємства розглядає два шляхи:

- зменшити обсяги виробництва;
- інвестувати в переобладнання й запуск нової лінії з біопластику.

Завдання до кейсу:

1. Які зміни на ринку продукції відбулися та до якого виду ринку належить цей сегмент?
2. Проаналізуйте зміни в структурі попиту.
3. Яку стратегію підприємства доцільно обрати: скорочення чи адаптацію? Обґрунтуйте.
4. Складіть SWOT-аналіз для підприємства "ТехноПласт" у нових умовах.

Тест до теми 1.5 "Ринок і продукція. Поняття ринку"

1. Що таке ринок у контексті економіки підприємства?

- А. Сукупність магазинів і торгових центрів
- Б. Місце, де підприємство розташоване
- В. Система економічних відносин між продавцями та покупцями
- Г. Орган управління комерційною діяльністю

2. Який з наведених елементів є обов'язковим для функціонування ринку?

- А. Виробництво сировини
- Б. Державне регулювання

- В. Попит і пропозиція
- Г. Фінансова звітність

3. Яка структура ринку характеризується великою кількістю продавців і покупців та вільним входом на ринок?

- А. Монополія
- Б. Олігополія
- В. Досконала конкуренція
- Г. Монопсонія

4. Що таке попит на продукцію підприємства?

- А. Обсяг продукції, яку підприємство може виготовити
- Б. Бажання й можливість покупця придбати товар за певною ціною
- В. Запаси товарів на складі
- Г. Рівень конкуренції на ринку

5. Що таке пропозиція?

- А. Кількість товару, яку покупці бажають придбати
- Б. Кількість товару, яку продавець готовий запропонувати за певною ціною
- В. Ціна, за якою товар продається
- Г. Реклама нового товару

6. Що таке ринкова ціна?

- А. Мінімальна ціна, встановлена державою
- Б. Вартість транспортування товару
- В. Ціна, за якою фактично відбувається купівля-продаж на ринку
- Г. Рекомендована вартість у прайс-листі

7. Який з перелічених товарів є прикладом товару широкого вжитку?

- А. Медичне обладнання
- Б. Побутова хімія
- В. Трактор
- Г. Металоконструкції для мостів

8. Що таке конкурентоспроможність продукції?

- А. Здатність продукції відповідати естетичним смакам покупця
- Б. Рівень прибутковості підприємства
- В. Здатність продукції бути успішною на ринку порівняно з аналогами
- Г. Рівень реклами продукції

9. Який тип ринку характеризується наявністю одного продавця і відсутністю конкуренції?

- А. Монополістична конкуренція
- Б. Олігополія
- В. Монополія
- Г. Досконала конкуренція

10. До якого типу ринку належить ринок палива, де діє кілька великих компаній, що впливають на ціну?

- А. Досконала конкуренція
- Б. Олігополія
- В. Монопсонія
- Г. Вільний ринок

Практичне заняття 6: Тема 2.1. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці

Кількість годин: 2

Орієнтовний план заняття:

1. Визначення категорій персоналу підприємства та основні підходи до його класифікації.
2. Аналіз показників продуктивності праці: методи обчислення, фактори впливу та шляхи підвищення.
3. Ознайомлення з системами та формами оплати праці (почасова, відрядна, преміальна тощо).
4. Розрахунок заробітної плати для працівників за різними системами оплати (практичне завдання в парах/групах).
5. **Аналіз кейсів і проходження тесту** для закріплення знань і навичок з теми.

Хід роботи

Міні-кейс 1:

Зниження продуктивності персоналу на виробничій ділянці

ТОВ "ТехноБуд" спеціалізується на виготовленні залізобетонних конструкцій. Останні пів року керівництво спостерігає **падіння продуктивності праці на основній ділянці**. Виробіток на одного працівника знизився на 15%. У ході внутрішнього аналізу виявлено такі проблеми:

- Збільшилась плінність кадрів серед кваліфікованих працівників;
- Середній вік працівників – 48 років, нові кадри приходять неохоче;
- Система преміювання не оновлювалася з 2019 року;
- Працівники скаржаться на непрозорість оцінювання результатів.

Керівництво прагне підвищити мотивацію персоналу та поліпшити показники продуктивності.

Завдання до кейсу:

1. Які чинники вплинули на зниження продуктивності праці?

2. Запропонуйте нові підходи до мотивації працівників.
3. Розробіть коротку модель оцінювання продуктивності для цієї ділянки.
4. Який вид оплати праці – відрядна чи погодинна – доцільніший у даному випадку? Обґрунтуйте.

Міні-кейс 2:

Впровадження KPI та зміна системи оплати праці

Підприємство "СвітлоLED" виробляє енергозберігаючі світлодіодні лампи. Через зростання замовлень керівництво вирішило **збільшити штат менеджерів із продажу та впровадити систему оплати праці на основі KPI (ключових показників ефективності)**. Проте частина працівників не розуміє, як буде розраховуватись премія, а дехто побоюється, що нова система зменшить їхній дохід. У результаті мотивація частини працівників знизилася, кількість скарг збільшилась, а обсяги продажу нових працівників залишаються низькими.

Завдання до кейсу:

1. Чому виник опір працівників до впровадження KPI?
2. Які помилки могли допустити керівники під час запровадження нової системи оплати?
3. Запропонуйте 3 KPI для менеджера з продажу.
4. Як можна адаптувати систему оплати праці, щоб зберегти мотивацію та забезпечити ефективність?

Тест до теми 2.1 "Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці"

1. Що включає поняття "персонал підприємства"?

- А. Лише керівний склад підприємства
- Б. Усі наймані працівники, незалежно від форми зайнятості
- В. Тимчасові працівники, які виконують разові завдання
- Г. Тільки технічний персонал

2. До якого типу персоналу належать працівники, що обслуговують виробниче обладнання?

- А. Керівники
- Б. Спеціалісти
- В. Робітники
- Г. Обслуговуючий персонал

3. Що таке продуктивність праці?

- А. Кількість працівників на підприємстві
- Б. Кількість виготовленої продукції на одного працівника за одиницю часу

- В. Рівень заробітної плати працівників
- Г. Сума витрат на персонал

4. Який із наведених показників використовується для оцінки продуктивності праці?

- А. Рентабельність продукції
- Б. Фонд оплати праці
- В. Виробіток на одного працівника
- Г. Коефіцієнт оборотності

5. Що таке тарифна система оплати праці?

- А. Система преміювання за результати діяльності
- Б. Система, що базується на розрядах і тарифних ставках
- В. Система оплати на основі комісійних
- Г. Виплати працівникам у негрошовій формі

6. Яка форма оплати праці передбачає оплату за фактично відпрацьований час?

- А. Відрядна
- Б. Погодинна
- В. Преміальна
- Г. Бонусна

7. Що відображає фонд оплати праці підприємства?

- А. Суму доходу підприємства за місяць
- Б. Суму всіх нарахованих і виплачених заробітних плат та премій
- В. Кількість працівників у штаті
- Г. Розмір витрат на сировину

8. Яке твердження характеризує відрядну форму оплати праці?

- А. Заробітна плата залежить від рівня прибутковості підприємства
- Б. Винагорода встановлюється за відпрацьовані години
- В. Заробітна плата залежить від кількості виготовленої продукції
- Г. Оплата праці здійснюється у вигляді щомісячної фіксованої ставки

9. Який документ зазвичай регулює права, обов'язки й оплату праці працівника?

- А. Квитанція на оплату
- Б. Контракт або трудовий договір
- В. Виробничий план
- Г. Наказ про відрядження

10. Яка мета впровадження системи преміювання працівників?

- А. Скорочення чисельності персоналу
- Б. Зменшення витрат на оплату праці

- В. Підвищення зацікавленості працівників у результатах праці
- Г. Забезпечення звітності перед податковими органами

Практичне заняття 7: Тема 2.2. Капітал підприємства і виробничі фонди. Поняття капіталу

Кількість годин: 2

Орієнтовний план заняття:

1. Визначення економічної сутності капіталу підприємства та його класифікація (основний, оборотний; власний, позиковий тощо).
2. Ознайомлення зі структурою виробничих фондів: основні засоби та оборотні виробничі фонди.
3. Аналіз ефективності використання капіталу та виробничих фондів за допомогою основних показників (фондоємність, фондівіддача, оборотність капіталу).
4. Розв'язання практичних задач на обчислення показників ефективності використання капіталу та фондів.
5. **Аналіз кейсів і проходження тесту** для перевірки рівня засвоєння матеріалу.

Хід роботи

Міні-кейс 1:

Оптимізація структури капіталу підприємства

ТОВ "Агромаш-Сервіс" – середнє машинобудівне підприємство, яке спеціалізується на виробництві запасних частин для сільськогосподарської техніки. Капітал підприємства формується на 60% за рахунок власних коштів і на 40% – за рахунок банківських кредитів. У зв'язку з коливаннями курсу національної валюти та зростанням відсоткових ставок за кредитами, керівництво підприємства вирішило переглянути **структуру капіталу** з метою зменшення фінансових ризиків та підвищення фінансової стійкості.

Завдання до кейсу:

1. Проаналізуйте переваги та ризики існуючої структури капіталу.
2. Визначте можливі джерела формування власного та залученого капіталу.
3. Запропонуйте заходи щодо оптимізації структури капіталу.
4. Обґрунтуйте, як зміна співвідношення власного і позикового капіталу вплине на фінансову стійкість підприємства.

Міні-кейс 2:

Оновлення основних виробничих фондів

ПрАТ "Будкомплект" займається виробництвом металоконструкцій. Основні виробничі фонди підприємства на 70% зношені, частина обладнання морально застаріла й не відповідає сучасним стандартам енергоефективності. Продуктивність праці на підприємстві нижча за середньоринкову на 20%.

Керівництво розглядає два варіанти оновлення фондів:

- Придбання нового імпортного устаткування (висока вартість, кредитування під 15% річних);
- Проведення модернізації наявного обладнання (нижча вартість, але обмежений ефект модернізації).

Завдання до кейсу:

1. Визначте поняття "основні виробничі фонди" та "знос фондів".
2. Проаналізуйте доцільність кожного з варіантів оновлення фондів.
3. Запропонуйте критерії вибору між придбанням нового обладнання та модернізацією.
4. Який вплив матиме оновлення виробничих фондів на ефективність використання капіталу?

Тест до теми 2.2 "Капітал підприємства і виробничі фонди. Поняття капіталу"

1. Що таке капітал підприємства?

- а) Сукупність матеріальних і нематеріальних активів підприємства
- б) Сукупність грошових коштів на рахунку підприємства
- в) Тільки вартість основних засобів підприємства
- г) Прибуток підприємства за певний період

2. До основного капіталу підприємства належать:

- а) Грошові кошти на поточному рахунку
- б) Будівлі, машини, обладнання
- в) Сировина та матеріали
- г) Кошти засновників підприємства

3. Амортизація – це:

- а) Втрата капіталу підприємства
- б) Система оподаткування прибутку
- в) Процес відшкодування вартості основних засобів
- г) Спосіб розподілу прибутку між власниками

4. До обігового капіталу не належать:

- а) Готова продукція на складі
- б) Грошові кошти в касі
- в) Програмне забезпечення
- г) Дебіторська заборгованість

5. Що таке виробничі фонди підприємства?

- а) Кошти, інвестовані у соціальні проєкти
- б) Частина капіталу, що використовується у виробництві
- в) Витрати на маркетингову діяльність
- г) Фінансові ресурси, отримані з кредитів

6. Яке з наведених тверджень є характеристикою основних фондів?

- а) Вони повністю споживаються протягом одного виробничого циклу
- б) Вони беруть участь у виробництві частково і зберігають свою форму
- в) Їх вартість не враховується в собівартості продукції
- г) Вони є невідновлюваними ресурсами

7. Що з переліченого є прикладом нематеріального активу підприємства?

- а) Складські приміщення
- б) Запаси готової продукції
- в) Патент на технологію
- г) Робочі верстати

8. Виробнича структура підприємства – це:

- а) Організаційна структура управління
- б) Сукупність підрозділів, які виконують виробничі функції
- в) Форма власності підприємства
- г) Структура капіталу

9. Що відноситься до оборотних виробничих фондів?

- а) Готова продукція
- б) Паливо, сировина, енергія
- в) Амортизаційні відрахування
- г) Основні засоби

10. Власний капітал підприємства формується за рахунок:

- а) Кредитів банків
- б) Надходжень від споживачів
- в) Внесків засновників, прибутку, резервів
- г) Державного фінансування

Практичне заняття 8: Тема 2.3. Інвестиційні ресурси підприємства. Економічна сутність інвестицій та їх структура

Кількість годин: 2

Орієнтовний план заняття:

1. Визначення поняття інвестицій, їх економічної сутності та ролі в розвитку підприємства.
2. Ознайомлення з видами інвестицій за джерелами фінансування, формою та напрямками вкладень.
3. Аналіз структури інвестиційних ресурсів підприємства та основних джерел їх формування.
4. Розгляд прикладів інвестиційних проєктів та оцінка їх потенційної ефективності.
5. **Аналіз кейсів і проходження тесту** для закріплення знань з теми.

Хід роботи

Міні-кейс 1:

Вибір джерел інвестиційного фінансування

Підприємство "ЕкоХімПром" планує розширити виробництво екологічних мийних засобів. Для цього потрібно інвестувати 10 млн грн у будівництво нової лінії фасування продукції. Фінансовий директор запропонував кілька можливих джерел фінансування інвестиційного проєкту:

- Використати власні накопичення підприємства (3 млн грн);
- Отримати банківський кредит (під 16% річних);
- Залучити інвестора в обмін на частку у власності;
- Залучити кошти з державної програми підтримки "зеленої економіки".

Перед керівництвом постає завдання: визначити оптимальне поєднання джерел інвестування з урахуванням фінансової безпеки, вартості капіталу та контролю над підприємством.

Завдання до кейсу:

1. Проаналізуйте переваги та недоліки кожного джерела інвестицій.
2. Визначте економічні наслідки залучення банківського кредиту для підприємства.
3. Які ризики може нести залучення інвестора в обмін на частку власності?
4. Запропонуйте оптимальну структуру фінансування проєкту.

Міні-кейс 2:

Оцінка ефективності інвестиційного проєкту

ТОВ "ТехноЛюкс" планує інвестувати в оновлення ІТ-інфраструктури підприємства (сервери, програмне забезпечення, кіберзахист). Загальний обсяг необхідних інвестицій становить 4,5 млн грн. Очікуваний строк реалізації – 6 місяців. Прогнозований щорічний приріст доходу від ефективнішої роботи ІТ-систем становить 1,3 млн грн.

Фінансовий відділ пропонує провести попередню оцінку ефективності інвестиційного проєкту з використанням простих методів – розрахунку **строку окупності, рівня прибутковості**, а також врахувати **непрямі вигоди** (зниження витрат, підвищення безпеки даних).

Завдання до кейсу:

1. Охарактеризуйте поняття "інвестиційний проєкт" та "інвестиційна ефективність".
2. Розрахуйте строк окупності інвестицій.
3. Які нематеріальні вигоди підприємство може отримати від цього проєкту?
4. Чи є проєкт доцільним за умови, що альтернативна ставка доходу становить 12% річних?

Тест до теми 2.3 "Інвестиційні ресурси підприємства. Економічна сутність інвестицій та їх структура"

1. Що таке інвестиції з економічної точки зору?

- а) Поточні витрати підприємства
- б) Капіталовкладення у довгострокові активи з метою отримання прибутку
- в) Податки, сплачені до державного бюджету
- г) Операції з купівлі-продажу готової продукції

2. Які з наведених видів належать до реальних інвестицій?

- а) Купівля акцій інших підприємств
- б) Банківські депозити
- в) Вкладення у будівництво та обладнання
- г) Придбання облігацій

3. До фінансових інвестицій відносять:

- а) Придбання ліцензій
- б) Вкладення в розробку нових технологій
- в) Купівлю цінних паперів
- г) Придбання транспортних засобів

4. Що з наведеного є джерелом власних інвестиційних ресурсів підприємства?

- а) Банківський кредит
- б) Прибуток, що залишився в розпорядженні підприємства
- в) Кошти від страхових виплат
- г) Кредиторська заборгованість

5. Що відноситься до зовнішніх джерел інвестиційного фінансування?

- а) Нерозподілений прибуток
- б) Капіталізація амортизаційних відрахувань
- в) Інвестиції від інших підприємств або банків
- г) Доходи від реалізації продукції

6. Який із перелічених факторів найбільше впливає на інвестиційну привабливість підприємства?

- а) Кількість працівників
- б) Рівень конкурентоспроможності продукції
- в) Розташування офісу
- г) Рівень амортизаційних витрат

7. Інноваційні інвестиції спрямовані на:

- а) Погашення заборгованості
- б) Збільшення обсягів оборотних коштів
- в) Удосконалення технологій та продукції
- г) Оплату праці персоналу

8. Що з наведеного характеризує прямі інвестиції?

- а) Купівля державних облігацій
- б) Надання коштів підприємству з метою контролю над ним
- в) Участь у розіграшах інвестиційних фондів
- г) Надання безповоротної допомоги

9. Яке з наведених визначень найточніше описує "інвестиційний проект"?

- а) Стратегічний план розвитку підприємства
- б) Комплекс дій, спрямованих на реалізацію інвестиції з певними витратами та результатами
- в) Будь-яке рішення про витрати підприємства
- г) Документація про щоденну діяльність підприємства

10. Який з показників використовується для оцінки ефективності інвестицій?

- а) Середня заробітна плата
- б) Рентабельність інвестицій
- в) Сума податків
- г) Термін служби обладнання

Практичне заняття 9: Тема 2.4. Інноваційна діяльність. Поняття і змістова характеристика інновацій. Техніко-технологічна база та виробнича потужність підприємства

Кількість годин: 2

Орієнтовний план заняття:

1. Визначення поняття інновацій, їх класифікація та роль в розвитку підприємства.
2. Ознайомлення зі змістовою характеристикою інновацій: продуктова, процесна, організаційна та маркетингова інновації.
3. Аналіз техніко-технологічної бази підприємства та її впливу на виробничу потужність.
4. Оцінка виробничої потужності підприємства: методи вимірювання і фактори, що на неї впливають.
5. **Аналіз кейсів і проходження тесту** для закріплення теоретичних знань і практичних навичок.

Хід роботи

Міні-кейс 1:

Впровадження інноваційної технології у виробництво

Підприємство "ТехноФлекс" спеціалізується на виготовленні гнучкої упаковки для харчової промисловості. Компанія планує впровадити нову **екструзійну лінію**, яка дозволить скоротити витрати на енергоспоживання на 25%, зменшити втрати сировини та підвищити якість продукції.

Для впровадження інноваційного обладнання необхідно:

- Провести аудит наявної техніко-технологічної бази;
- Оцінити вплив інновації на виробничу потужність;
- Забезпечити навчання персоналу;
- Визначити терміни окупності проєкту.

Завдання до кейсу:

1. Охарактеризуйте поняття "інновація" та "техніко-технологічна база підприємства".
2. Проаналізуйте очікувані вигоди від впровадження нової лінії.
3. Як інновація вплине на виробничу потужність підприємства?
4. Які ризики пов'язані з переходом на нове обладнання?
5. Запропонуйте план етапів реалізації інноваційного проєкту.

Міні-кейс 2:

Розробка інноваційного продукту та оцінка потужностей

ТОВ "ЕкоЛайт" – виробник світлодіодного освітлення – розробив новий інноваційний продукт: **енергозберігаючий вуличний світильник з дистанційним управлінням через мобільний застосунок**. Технологія дозволяє суттєво економити електроенергію в муніципальних проєктах.

Для початку виробництва необхідно:

- Оцінити наявні виробничі потужності;
- Здійснити підготовку технічного процесу;
- Визначити, чи вистачить наявних ресурсів для запуску нової лінії;
- Розрахувати, скільки одиниць нової продукції підприємство зможе виробляти на місяць.

Завдання до кейсу:

1. Поясніть зміст поняття "виробнича потужність підприємства".
2. Як оцінити достатність техніко-технологічної бази для запуску нової продукції?
3. Які організаційно-технічні заходи слід передбачити для виробництва інноваційного продукту?
4. Які показники слід враховувати під час визначення ефективності впровадження інновації?
5. Складіть короткий план реалізації інноваційної ідеї з урахуванням потужностей підприємства.

Тест до теми 2.4 "Інноваційна діяльність. Поняття і змістова характеристика інновацій. Техніко-технологічна база та виробнича потужність підприємства"

1. Що таке інновація в економіці підприємства?

- а) Будь-яке нововведення в діяльності фірми
- б) Результат науково-дослідної діяльності без комерційного впровадження
- в) Впровадження нових або значно вдосконалених продуктів, процесів, методів
- г) Маркетингове просування продукції

2. До організаційних інновацій належать:

- а) Заміна застарілого обладнання
- б) Нові схеми управління, зміни у структурі підприємства
- в) Впровадження нових енергозберігаючих технологій
- г) Покращення упаковки продукції

3. Який з наведених прикладів є технологічною інновацією?

- а) Розробка нової системи оплати праці
- б) Встановлення нової автоматизованої виробничої лінії
- в) Впровадження нової маркетингової стратегії
- г) Навчання працівників новим управлінським підходам

4. Що таке техніко-технологічна база підприємства?

- а) Сукупність виробничих будівель і приміщень
- б) Сукупність технічних засобів і технологій, які використовуються у виробництві
- в) База даних клієнтів підприємства
- г) Система бухгалтерського обліку

5. Виробнича потужність підприємства – це:

- а) Обсяг реалізованої продукції за рік
- б) Максимально можливий обсяг продукції, який може бути виготовлений за певний період
- в) Потужність електрообладнання на підприємстві
- г) Площа виробничих приміщень

6. Який фактор НЕ впливає на формування виробничої потужності підприємства?

- а) Продуктивність обладнання
- б) Рівень зарплати персоналу
- в) Організація виробничого процесу
- г) Ступінь використання техніки

7. Що є основною метою інноваційної діяльності підприємства?

- а) Підвищення податків до бюджету
- б) Зниження соціальної напруги в колективі
- в) Підвищення конкурентоспроможності та прибутковості
- г) Зменшення тривалості робочого дня

8. До основних джерел фінансування інноваційної діяльності належать:

- а) Амортизаційні відрахування, кредити, інвестиції
- б) Податкові пільги для персоналу
- в) Державні адміністративні штрафи
- г) Пожертвування громадян

9. Що з наведеного є прикладом продуктивної інновації?

- а) Новий програмний продукт для автоматизації обліку
- б) Побудова нового складського приміщення
- в) Розширення штату працівників
- г) Придбання патенту

10. Який із показників використовується для оцінки ефективності використання виробничої потужності?

- а) Витрати на рекламу
- б) Рівень конкурентоспроможності
- в) Коефіцієнт використання виробничої потужності
- г) Рентабельність оборотного капіталу

Практичне заняття 10: Тема 2.5. Організація виробництва і забезпечення якості продукції

Кількість годин: 2

Орієнтовний план заняття:

1. Визначення основних принципів організації виробництва та їх роль у забезпеченні ефективності підприємства.
2. Ознайомлення з типами виробничих процесів і формами організації виробництва.
3. Аналіз систем управління якістю продукції: стандарти, методи контролю та сертифікації.
4. Розробка заходів щодо підвищення якості продукції на основі аналізу виробничих процесів (практична робота у групах).
5. **Аналіз кейсів і проходження тесту** для закріплення теоретичних знань і практичних навичок.

Хід роботи

Міні-кейс 1:

Перехід до гнучкої організації виробництва

Підприємство "Меблі Люкс", що спеціалізується на виготовленні офісних меблів, працює за класичною потоково-лінійною схемою організації виробництва. За останній рік підприємство отримало багато індивідуальних замовлень з унікальним дизайном, матеріалами та розмірами. Однак існуюча структура не дозволяє оперативно адаптувати виробничий процес до таких вимог. Через це підприємство втратило частину потенційних клієнтів.

Керівництво розглядає варіант **впровадження гнучкої системи організації виробництва**, яка дозволить швидше реагувати на зміну попиту.

Завдання до кейсу:

1. Поясніть різницю між потоковою та гнучкою організацією виробництва.
2. Оцініть переваги та недоліки впровадження гнучкої системи для "Меблі Люкс".

3. Які зміни потрібно внести у структуру виробничих підрозділів?
4. Як вплине зміна системи організації виробництва на собівартість продукції?
5. Складіть короткий план переходу підприємства до гнучкої системи виробництва.

Міні-кейс 2:

Забезпечення якості продукції у харчовому виробництві

ПП "Смак-Фуд" виробляє напівфабрикати (вареники, пельмені, млинці). Останнім часом підприємство отримало декілька скарг від покупців щодо якості продукції: невідповідність ваги, неякісне пакування, порушення температурного режиму. Це негативно вплинуло на репутацію компанії та зменшило обсяги продажу. Аналіз показав, що на підприємстві відсутня **система управління якістю**, контроль здійснюється вибірково, а працівники не проходили регулярного навчання. Керівництво вирішує впровадити систему НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Points) для посилення контролю якості.

Завдання до кейсу:

1. Визначте основні вимоги до організації контролю якості в харчовому виробництві.
2. Які переваги для підприємства дає впровадження системи НАССР?
3. Назвіть основні критичні контрольні точки, які слід контролювати при виробництві напівфабрикатів.
4. Які організаційно-управлінські заходи слід реалізувати для забезпечення стабільної якості продукції?
5. Розробіть короткий план впровадження системи управління якістю на підприємстві.

Тест до теми 2.5 " Організація виробництва і забезпечення якості продукції"

1. Що таке організація виробництва?

- а) Процес управління персоналом підприємства
- б) Сукупність заходів щодо раціонального поєднання всіх елементів виробничого процесу
- в) Розробка рекламної стратегії
- г) Визначення розміру прибутку підприємства

2. Який з типів виробництва передбачає виготовлення продукції великими партіями з обмеженою номенклатурою?

- а) Масове

- б) Серійне
- в) Індивідуальне
- г) Безперервне

3. До основних принципів організації виробництва належать:

- а) Центральне планування, автономія, масштабування
- б) Спеціалізація, пропорційність, ритмічність
- в) Прибутковість, податкове навантаження, ефективність
- г) Якість, безпека, сертифікація

4. Що характеризує безперервний виробничий процес?

- а) Виготовлення продукції за потребою клієнта
- б) Безперервність та автоматизація технологічних операцій
- в) Часті зупинки виробництва
- г) Відсутність спеціалізації праці

5. Який з наведених термінів стосується забезпечення якості продукції?

- а) Логістика
- б) Сертифікація
- в) Амортизація
- г) Ліквідність

6. Що таке система управління якістю (СУЯ)?

- а) Система навчання персоналу
- б) Сукупність організаційної структури, процедур, процесів для забезпечення відповідності продукції вимогам
- в) Механізм нарахування заробітної плати
- г) Програма зниження витрат на виробництво

7. Яка з функцій безпосередньо пов'язана із забезпеченням якості продукції на підприємстві?

- а) Реклама
- б) Технічний контроль
- в) Облік витрат
- г) Управління персоналом

8. Який міжнародний стандарт якості найчастіше використовується на підприємствах?

- а) ISO 9001
- б) ГОСТ 204
- в) ERP
- г) OSHA 18001

9. Що з наведеного належить до внутрішніх чинників впливу на якість продукції?

- а) Державне регулювання
- б) Кваліфікація персоналу
- в) Конкуренція на ринку
- г) Коливання курсу валюти

10. Що означає поняття "технічний контроль якості"?

- а) Контроль витрат на рекламу
- б) Вивчення задоволеності споживачів
- в) Перевірка відповідності продукції технічним вимогам
- г) Аналіз рентабельності виробництва

5. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Березін О.В., Березіна Л.М., Бутенко Н.В. Економіка підприємства: Навч. посібник. К.: Знання, 2009. 390с.
2. Бойчик І. М. Економіка підприємства: Навч. посіб. Вид. 2-е, доп., перероб. К.: Атіка, 2007. 528 с.
3. Бондар Н. М. Економіка підприємства: Навч. посіб. К.: А.С.К., 2004. 400 с.
4. Економіка підприємства / За заг. ред. д.е.н., проф. Петровича Й.М. – Львів: Новий Світ, 2004. 680 с.
5. Економіка підприємства: Підручник / За ред. А.В. Шегди. К.: Знання, 2006. 614с.
6. Шваб Л.І. Економіка підприємства. - Навчальний посібник. - К.: 19 Каравела, 2011. 416 с.

Додаткові

1. Ареф'єва О. В., Сахаєв В. Г., Ареф'єв О. В., Махсма М. Б., Попрозман О.І. Економіка підприємства: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Європейський ун-т. К. : Видавництво Європейського університету, 2004. 238 с.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електрон. Ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> 2.
3. Економіка підприємства - Підручник. / Ред. С.Ф.Покропивного. К.: КНЕУ, 2006. 528с.
4. Економіка підприємства: Збірник задач і тестів: Навч. посібник для ВНЗ / Харів П.С. К., 2008. 405 с.
5. Економіка підприємства: Підручник / За заг. та наук. ред. Г.О. Швиданенко. – (вид. 4-те, перероб. і доп.). К.: КНЕУ, 2009. 816с.
6. Манів З.О., Луцький І.М. Економіка підприємства: Навч. посібник. К.: Знання, 2006. 580с.
7. Оробчук М.Г., Лисий І.В. Задачі з економіки підприємства та методика їх розв'язування: Навчальний посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001.
8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Текст]: офіц. текст. [Електрон. Ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 15 "Дохід", затверджене Наказом Мінфіну України, від 31.12.2000 р. № 318. [Електрон. Ресурс]. Режим доступу: [zakon.rada.gov.ua/rada.kiev.ua / laws](http://zakon.rada.gov.ua/rada.kiev.ua/laws).
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 16 "Витрати", затверджене Наказом Мінфіну України від 31.12.2000 р. № 318. [Електрон. Ресурс]. Режим доступу: [zakon.rada.gov.ua/rada.kiev.ua / laws](http://zakon.rada.gov.ua/rada.kiev.ua/laws).
11. Примак Т.О. Економіка підприємства: Навч. Посібник. К.: Вікар, 2001. 178с.
12. Цал-Цалко Ю.С. Витрати підприємства / Ю.С. Цал-Цалко. К. : ЦУЛ, 2002. 656с.

13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. [Електрон. Ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
14. Шваб Л. І. Економіка підприємства (для самостійної роботи): Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. /Житомирський держ. технологічний ун-т. – Житомир : ЖДТУ, 2004. – 424 с.

Додаткові ресурси

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <http://www.rada.kiev.ua>
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
4. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. Режим доступу: <http://www.imf.org>
5. Офіційний сайт Міністерства економіки України. Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
6. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
7. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
8. Офіційний сайт Національного банку України. Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
9. Офіційний сайт Ради підприємців України при КМУ . Режим доступу: <http://www.radakmu.org.ua>
10. Офіційний сайт Світового банку. Режим доступу: <http://www.worldbank.org>

Навчальне видання

ВІРА Марина Борисівна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
З ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОНОМІКА ТА ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВА»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
«073 МЕНЕДЖМЕНТ»

Технічний редактор – Борис І. П.
Верстка, макетування – Косяк В. М.

Підписано до друку
Гарнітура Times New Roman

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 1,86
Ум. друк. арк. 2,79

Папір офсетний
Тираж ел. вид.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3-А
(04631)7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.